

**Osztatlan tanári mesterképzés
TNM/OTNM 0004 Komplex vizsga II.
Magyar nyelvtudomány**

A „Komplex vizsga II.” (Magyar nyelvtudomány) előfeltételei:

- TNM 2120 Leíró grammatika 3. Szintagmatan, mondattan;
- TNM 2320 Nyelvtörténet előadás;
- TNM 2220 Jelentéstan előadás.

I.

FINNUGRISZTIKA

1. A magyar nyelv uráli öröksége (nyelvtani jelenségek, szókészlet)

Irodalom

Bakró-Nagy, Marianne – Laakso, Johanna – Skribnik, Elena (eds.) The Oxford Guide to the Uralic Languages. Oxford University Press, Oxford, 2022. (ajánlott)

Bereczki Gábor: A magyar nyelv finnugor alapjai. Universitas Kiadó, Budapest, 2003. 3–98.

Csepregi Márta szerk.: Finnugor kalauz. Panoráma, Budapest, 1998.

Honti László: Anyanyelvünk atyafiságáról és a nyelvrokonság ismérveiről. Tények és vágyak. Tinta Kiadó, Budapest, 2012.

Honti László: Magyar nyelvtörténeti tanulmányok. KRE–L'Harmattan, Budapest, 2013.

Nanovfszky György (szerk.): Nyelvrokonság. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2000.

Sipőcz Katalin: Uralisztika. Uráli nyelvészet. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006.

II. NYELVTÖRTÉNET

2. A magyar nyelvtörténet legfontosabb forrástípusai (a nyelvemlékek, a mai magyar nyelv, a rokon nyelvek, a kontaktusnyelvek, a régi magyar nyelvkönyvek). Egy-egy nyelvemlék részletesebb elemzése.

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): A magyar nyelvtörténet kézikönyve. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 48–82.

Dömötör Adrienne: Régi magyar nyelvemlékek. Budapest: Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.

É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila: Fejezetek a magyar nyelv történetéből. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2013. 12–15.
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

Magyar nyelvemlékek. Országos Széchényi Könyvtár.
<http://nyelvemlekek.oszk.hu/tud/nyelvemlekek>

Magyar Generatív Történeti Szintaxis = <http://omagyarkorpusz.nytud.hu/>

3. A magyar tőtipusok kialakulása

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): A magyar nyelvtörténet kézikönyve. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 130–135.

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 129–

138, 352–357, 610–612, 719–720, 800–801.

É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila: Fejezetek a magyar nyelv történetéből. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2013. 54–56.
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

4. A magyar nyelv szókészletének története

Irodalom

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): A magyar nyelvtörténet kézikönyve. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2018. 249–270.

Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): Magyar nyelvtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 173–203, 372–392, 618–631, 725–738, 804–823.

Gerstner Károly: A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): A magyar nyelv kézikönyve. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003 (2006²). 117–157.

É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila: Fejezetek a magyar nyelv történetéből. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Piliscsaba, 2013. 103–126.
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar_nyelv_tortenetebol.pdf

Sarnyai Vivien 2022. Élményalapú nyelvtörténet. *Anyanyelv-pedagógia* 2.
<https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=957>

Cs. Sarnyai Vivien–Kovács-Sipos Bíbor Klára–Surányi Anna (szerk.) 2025. *Változó nyelvünk – Kézikönyv és feladatgyűjtemény a magyar nyelvtörténet tanításához*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

ÚESzWeb = Új magyar etimológiai szótár. Budapest: Nyelvtudományi Kutatóközpont. 2025.
<https://uesz.nyttud.hu/index.html>

III.

ALAKTAN, SZÓFAJTAN

- 5. A morféma fogalma; a morféma osztályozása és a morfémaosztályok jellemzése; a toldalékok osztályozása a tőhöz viszonyított helyzetük alapján; a toldalékmorféma-típusok (képzők, jelek, ragok) elhatárolásának szempontjai; az ige- és névszótövek; a toldalékváltozatok.**

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 35–64, 95–103, 175–182.

Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. Morfológia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.

- 6. A szófaj fogalma, a szófaji felosztás szempontjai; a lexikai, az aktuális és a grammatikai szófajiság; a szófaji érték változása: a kettős (vagy több) és az átmeneti szófajúság, a szófajváltás; a MGr. szófaji felosztásában szereplő csoportok (az alapszófajok, a viszonyszók és a mondatszók) általános jellemzése.**

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 65–303. (vagy: Keszler Borbála – Lengyel Klára: Kis magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002. 47–64., 71–85., 92–131.)

D. Máta Mária: Magyar szófaj történet. Argumentum, Budapest, 2011.

- 7. A szóalkotás (gyakoribb és ritkább) módjai.**

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.
305–345.

IV. SZINTAGMATAN, MONDATTAN

8. A szintagmatan alapfogalmai (a szintagmák meghatározása, elhatárolásuk más kategóriáktól, típusaik, bővítménytípusok – vonzatosság; alá- és mellérendelő szintagmák, szintagmacsoportok, a Deme-féle szinteződés-elképzelés).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. Kiefer
Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest,
1992.

P. Lakatos Ilona (szerk.): Grammatikai gyakorlókönyv. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006.
77–82. <http://mek.oszk.hu/04800/04891/>

G. Varga Gyöngyi: A szószerkezetbók vizsgálatáról. In: Rácz Endre – Szathmári István
(szerk.): Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből. Budapest:
Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 95–109.

Deme László: Szinteződés és tömbösödés az egyszerű mondatban. Nyr. (1966) 90: 275–287.

9. Az egyszerű mondatok és a mondatrészek (rendszer- és szövegmondat; szerkezet szerinti mondatosztályozás; a mondatfajták és a modalitás; a mondatrészek jellemzése, viszonyaik; az egyszerű és az összetett mondatok határsávja).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Kiefer Ferenc (szerk.) Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Laczkó Krisztina: Alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? Nyr. (2001) 125: 407–418. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1254/125402.htm>)

10. Az összetett mondatok (az alárendelő összetett mondatok lehetséges osztályozási módjai; a sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok; a mellérendelő összetett mondatok; a többszörösen összetett mondatok elemzési szempontjai).

Irodalom

Keszler Borbála (szerk.) Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. Kiefer Ferenc (szerk.): Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.

Haader Lea: Az alárendelő összetett mondatok általános kérdései. Nyr. (1999) 123: 340–350. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1233/123309.htm>)

Haader Lea: A mellékmondatok osztályozásának problémái. Nyr. (2000) 124: 452–456. (<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1244/124406.htm>)

V.

STILISZTIKA

11. A nyelvi stílus fogalma. Stílusértelmezések a modern nyelvelméleti megközelítések alapján.

Irodalom

Domonkosi Ágnes – Simon Gábor (szerk.): Nyelv, poétika, kogníció. Elmélet és módszer a poétikai kutatásban. Líceum Kiadó, Eger, 2018.

Pethő József 2023. *A stílus a nyelvben – Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc.

Sólyom Réka: Napjaink -(v)z képzővel keletkezett sajtónyelvi neologizmusainak szemantikájáról és stilisztikájáról. Tanulmányok (Novi Sad), 2018. 56. füzet, 1: 15–25.

Szathmári István (szerk.): Alakzatlexikon. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2008. Szikszainé Nagy Irma: Magyar stilisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 37–54.

Tolcsvai Nagy Gábor: A magyar nyelv stilisztikája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 50–132.

12. A nyelvi kép. A metafora, metaforaértelmezések. A metonímia fogalma és fajtái.

Irodalom

Kövecses Zoltán: A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe. Typotex Kiadó, Budapest, 2005.

Kövecses Zoltán – Benczes Réka: Kognitív nyelvészet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 63–114.

Sólyom Réka 2023. Fogalmi metaforák köznyelvtől szaknyelvig: AZ ELMÉLETEK ÉPÜLETEK ÉS A FOLYAMAT UTAZÁS megjelenési formái változatos szövegtípusokban. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 23 (1). 132–148. <http://alkalmazottnyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/SolyomR.docx.pdf>

Szikszainé Nagy Irma: Magyar stilisztika. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 409–468.

13. A magyar szépírói stílus története. Kiemelten: A Nyugat stílusújításától a jelenig.

Irodalom

- Heltainé Nagy Erzsébet: Nyelvi és stílusviták a Nyugatban. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): A Nyugat stílárís sokszínűsége. A Nyugat stílárís sokszínűsége című tudományos emlékülés előadásai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008. 17–30.
- Kemény Gábor: A Nyugat stílusa – amely nincs, és mégis van. In: Szikszainé Nagy Irma (szerk.): A Nyugat stílárís sokszínűsége. A Nyugat stílárís sokszínűsége című tudományos emlékülés előadásai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2008. 18–31.
- Szabó Zoltán: A magyar szépírói stílus történetének fő irányai. Corvina Könyvkiadó, Budapest, 1998. 11–40; 161–254.

VI.

JELENTÉSTAN

14. A jelentés nyelvészeti elméletei; a jelentés fogalma, megközelítései. A főbb jelentéselméletek jellemzői, hasonlóságai, különbségei.

Irodalom

- Kiefer Ferenc: Jelentéselmélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A jelentés leírásának módjai. 13–35.
- Maleczki Márta: Szemantika. Szerkezetek jelentése. In: Alberti Gábor – Fóris Ágota (szerk.): A mai magyar formális nyelvtudomány műhelyei. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2007. 124–138.
- Szende Tamás: A jelentés alapvonalai. A jelentés a kommunikációban. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.
- Tolcsvai Nagy Gábor: Kognitív szemantika. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép- európai Tanulmányok Kara, Nyitra, 2010. 9–48., VAGY
- Tolcsvai Nagy Gábor: Bevezetés a kognitív nyelvészetbe. Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 27–29, 40–44, 50–63., VAGY
- Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvtan. Osiris Kiadó, Budapest, 2017. 26–66, 207–234.

15. A kategorizáció fajtái. A prototípuselmélet.

Irodalom

- Kiefer Ferenc: Jelentéselmélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A prototípuselmélet és a kognitív szemantika. 92–119.
- Tolcsvai Nagy Gábor: Bevezetés a kognitív nyelvészetbe. Osiris Kiadó, Budapest, 2013. 114–129., VAGY
- Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvtan. Osiris Kiadó, Budapest, 2017. 35–41, 215–222.

16. A szóképzlet jelentésviszonyai. Poliszémia, homonímia, szemantikai határozatlanság. Szinonímia, hierarchikus viszonyok a nyelvben.

Irodalom

- Károly Sándor: Általános és magyar jelentéstan. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
- Kiefer Ferenc: Jelentéselmélet. Corvina Kiadó, Budapest, 2000. (Második, bővített kiadás: 2007.) A poliszémia és a kétszintű szemantika. 121–138.
- Szende Tamás: A jelentés alapvonalai. A jelentés a kommunikációban. Corvinus Kiadó, Budapest, 1996.

VII. NYELV ÉS TÁRSADALOM

17. A nyelvi sokféleség és a nyelvek sokfélesége: az élőnyelv modellezési lehetőségei (nyelvek és nyelvváltozatok, a nyelvi erőforrások regisztrálása és a heteroglosszia).

Irodalom

Bodó Csanád: Tizenkét lecke a nyelv, a kultúra és a társas viszonyok tanulmányozásához. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2024.

Heltai János Imre: Minden nyelvészet. SzIF, Budapest. 2026.

Sándor Klára. Nyelv és társadalom? Mi köziük egymáshoz? És a Társasnyelvészet módszertani alapjai című fejezetek. In: Nyelv és Társadalom. Krónika Nova Kiadó. 2016

Szabó Gergely. Nyelvi változatosság. In: Nyelvi Piknik. Esszék Nyelvről és Társadalomról. SzIF, Budapest, 2025. 29–50.

18. Dialektológia: a nyelv térbeli változatosságának kutatása

Irodalom

Cs. Nagy Lajos – N. Császi Ildikó. *Magyar Nyelvjárások*. Budapest, Tinta kiadó. 2015.

Kontra Miklós 2023. *Jövőt formáló nyelvi nevelés*. Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica 2: 9–25

Magyar dialektológia. Szerk. Kiss Jenő, Budapest, Osiris, 2001. II/5. 47–56.; III/1. 61–71, 6-7-8-9. 131–156., IV.2-3-4. 202–233., 7. 243–255.

Szabó Gergely -- Bodó Csanád. A székely nyelv regisztrálása a közösségi médiában. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 64(1). 39–56, 2020

19. Soknyelvűség és transzlingválás (hatalom és alávetettség kérdései a Kárpát-medencében és Európában)

Irodalom

Blommaert, Jan – Rampton, Ben. Nyelv és szuperdiverzitás. *Replika* 119–120. 193–219. 2021 (2011).

Heltai János Imre (2020). *Transzlingválás. Elmélet és gyakorlat*. Gondolat. Budapest. A transzlingválás felé: kritikai fordulat és a Transzlingválás c. fejezetek, pp. 11–63.

M. Pintér Tibor (2020). Az etnikai identitás nyelvi mozgatói kisebbségben – Néhány gondolat a nemzeti identitás nyelvi megnyilvánulásairól. In: Furkó Péter – Szathmári Éva (szerk.) *Tudomány, küldetés, társadalmi szerepvállalás. A Károli Gáspár Református Egyetem 2019-es évkönyve* (pp. 171–182). Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó.

Schmidt Ildikó. A reaktív kommunikáció jelensége. *Hungarológiai Évkönyv* 25. 167–173. 2024.

VIII. PRAGMATIKA

20. Beszédaktus-elmélet (Austin, Searle), Grice implikátúraelmélete

Irodalom

- Austin, John L. 1990. *Tetten ért szavak*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Csontos Nóra – Dér Csilla 2018. *Pragmatika a magyar mint idegen nyelv oktatásában*. Magyar nyelv-tanári segédkönyvek. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó. 2–9. fejezet.
http://www.kre.hu/ebook/images/CsontosNora_DerCsilla_web.pdf
- Grice, H. Paul 1997. A társalgás logikája. In: Pléh Csaba – Síklaki István – Terestyéni Tamás (szerk.) 1997. *Nyelv, kommunikáció, cselekvés*. Budapest: Osiris, 213–227.
<http://philosophy.elte.hu/zvolenszky/grice.pdf>
- Searle, John R. 2009. *Beszédaktusok*. Budapest: Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet – Gondolat.
- Szili Katalin 2004. *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Tátrai Szilárd 2017. A beszédaktus. In: Tolcsvai Nagy Gábor (főszerk.): *Osiris Nyelvtan*. Budapest: Osiris Kiadó. 1008–1022.
- Zvolenszky Zsófia 2006. Grice metaforaelméletének védelmében. *Világosság* 8–9–10: 9–19.
<http://www.vilagosság.hu/pdf/20070507213140.pdf>

21. Udvariasságelméletek: Leech, Brown és Levinson

Irodalom

- Brown, Penelope – Levinson, Stephen C. 1987/1999. *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culpeper, Jonathan 2011. *Impoliteness: Using language to cause offence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, Erving 2008. A homlokzatról. In: Síklaki István (szerk.): *Szóbeli befolyásolás II*. Budapest: Typotex. 11–36.
- Nemesi Attila László 2000. Benyomáskeltési stratégiák a társalgásban. *Magyar Nyelv* 96: 418–436.
https://epa.oszk.hu/00000/00032/00007/EPA_00032_magyar_nyelv_2000_04_nemesi.htm
- Sárosi Zsófia 2017. Az udvariatlanság tettenérése. *THL2*: 2017 (1–2): 116–124.
http://real.mtak.hu/73219/1/EPA01467_thl2_2017_01-02_116-124.pdf